

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U002773

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 29-07-2024

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Білюченко Юлія Миколаївна

2. Yuliia Biliuchenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-7404-276X

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 053

Назва наукової спеціальності: Психологія

Галузь / галузі знань: соціальні та поведінкові науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: 42204 (053 Психологія)

Дата захисту: 01-09-2024

Спеціальність за освітою: Психологія

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ID 6698

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, 27, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, 27, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 15.31

Тема дисертації:

1. Особливості агресивності осіб, що належать до різних статево-вікових груп
2. Peculiarities of aggressiveness of persons belonging to different sex-age groups

Реферат:

1. Війна легітимізує агресію не лише на фронті, але й у сім'ях, на вулиці, у соцмережах. Працівники поліції за останні два роки фіксують збільшення бійок, агресивних вербальних сутичок, випадків домашнього насильства, а також значне зростання кількості важких злочинів. Актуальність системного вивчення агресивності у різних статево-вікових групах обумовлена як науковими запитами, так і практичним завданням профілактики зростаючого рівня агресивності в суспільстві, адже врахування статевих та вікових аспектів агресивної поведінки уможливило розробку ефективних стратегій психологічної інтервенції та профілактики. У дисертації вперше реалізовано мультиаспектне дослідження агресивності на діапазоні від підліткового до похилого віку, яке дозволило отримати концептуальну картину функціонування цього феномену з урахуванням статевих характеристик; агресивність представлено як комплексний психологічний феномен, функціонування якого обумовлено системою зовнішніх і внутрішніх чинників, і який може бути представленим сукупністю його морфологічних, операціональних, функціональних та культурно-регуляторних складових; емпірично встановлено специфіку реактивної та проактивної агресії

представників різних статево-вікових груп, зокрема визначено, що: дівчата-підлітки більш схильні до реактивної агресії, ніж хлопці; що у межах зрілого віку жінки виявляють більшу готовність до проактивної агресії, ніж чоловіки; у віковому вимірі найбільш схильними як до реактивної, так і до проактивної агресії є хлопці та дівчата підліткового віку тощо. У роботі вперше на цивільній вибірці осіб з нормативною поведінкою визначено, що чоловіки, незалежно від віку, схильні легітимізувати агресію на ґрунті особистого досвіду; емпірично встановлено різноспрямованість проявів агресії у міжособистісній взаємодії в чоловіків похилого віку, сутність якої обумовлена схильністю як до приниження інших шляхом використання спрямованого на них зневажливого гумору та сарказму, так і до переживання наслідків власної нестриманості, гніву та грубості. Удосконалено уявлення щодо поліструктурного функціонування агресивності як складного, динамічного, гетерогенного феномену, що інтегрує в єдине ціле компоненти, які мають власну структуру. Набули подальшого розвитку уявлення щодо особливостей комунікативної агресії, у тому числі виявлено, що хлопцям підліткового віку притаманною є схильність до штучного стимулювання власної агресії, яке спричинене налаштованістю на комунікативні дії, спрямовані на ініціювання агресії в оточуючих та власну агресивну поведінку у відповідь на агресію з боку інших. У першому розділі дисертаційного дослідження агресію розкрито як феномен, що функціонує на перетині біологічного і соціального в людині. Агресивність представлено як внутрішню психологічну характеристику особистості, яка визначає індивідуальні тенденції людини виявляти агресію у поведінковому спектрі, обумовлену генетичними, виховними, соціальними чинниками. Показано, що агресивність завжди є результатом складної взаємодії транситуативних та ситуативних чинників, виходячи з чого, навряд чи можна говорити про якийсь один механізм формування агресивності. Вона зазвичай виявляється «продуктом» різних факторів та механізмів, кожен з яких має свій діапазон дії. В кожному конкретному випадку може виявлятися цілий комплекс причин і передумов, пов'язаних з різними системами психіки – біохімічними, біогенетичними, психофізіологічними, індивідуально-психологічними, соціальними тощо. Агресивність як психологічний феномен може бути представленою як інтегральна єдність компонентів: морфологічного, що характеризує співвідношення структурних складових агресивності; операціонального, що респондує спланованість або імпульсивність агресивних дій; функціонального, який являє собою відносно стійку структуру засобів діяльності, що актуалізуються суб'єктом у конкретній ситуації реалізації агресії; та культурно-регулятивного, що відображає соціальну прийнятність чи неприйнятність певних форм агресивної поведінки. Визначено, що способи виявлення та мотивації застосування агресії різняться в залежності від статевих та вікових характеристик суб'єкта. Статеві та вікові відмінності виявлення агресії можуть залежати від соціального середовища, культурних норм, особистісних характеристик та інших контекстуальних чинників.

2. War legitimizes aggression not only on the frontlines but also within families, on the streets, and in social media. Over the past two years, police officers have reported an increase in fights, aggressive verbal altercations, incidents of domestic violence, and a significant rise in serious crimes. The relevance of systematically studying aggression in different sexual and age groups is driven by both scientific inquiries and the practical task of preventing the rising levels of aggression in society. Considering sexual and age aspects of aggressive behavior allows for the development of effective psychological intervention and prevention strategies. For the first time, this dissertation implements a multi-aspect study of aggression ranging from adolescence to elderly age, which provides a conceptual picture of the functioning of this phenomenon considering sexual characteristics. Aggression is presented as a complex psychological phenomenon whose functioning is determined by a system of external and internal factors and can be represented by its morphological, operational, functional, and cultural-regulatory components. The specifics of the reactive and proactive aggression of representatives of different sex and age groups were empirically established, in particular, it was determined that: teenage girls are more prone to reactive aggression than boys; that, within the mature age, women show more readiness for proactive aggression than men; In the age-old dimension, the most prone to both reactive and proactive aggression are boys and girls of adolescence. For the first time in a civilian sample of persons with normative behavior, it is determined that men, regardless of age, tend to legitimize aggression based on personal experience. The contradictory

manifestations of aggression in interpersonal interaction in elderly men were empirically established, the essence of which is due to the predisposition to the humiliation of others through the use of derogatory humor and sarcasm, as well as a tendency to experience the effects of their own imbalance, anger and rudeness. The understanding of the polystructural functioning of aggression as a complex, dynamic, and heterogeneous phenomenon, integrating components with their own structure into a whole, has been improved. The study further develops the understanding of the features of communicative aggression, revealing that adolescent boys tend to artificially stimulate their own aggression, driven by a tendency towards communicative actions aimed at initiating aggression in others and responding with their own aggressive behavior to the aggression of others. In the first chapter of the dissertation, an aggression is revealed as a phenomenon functioning at the intersection of the biological and social aspects of a person. Aggressiveness is presented as an internal psychological characteristic of a personality, determining personal tendencies to exhibit aggression in behavior, influenced by genetic, upbringing, and social factors. It is shown that aggressiveness is always the result of a complex interaction of trans-situational and situational factors, making it unlikely to attribute its formation to a single mechanism. It is typically the "product" of various factors and mechanisms, each with its range of influence. In each specific case, a whole complex of causes and prerequisites related to different systems of the psyche—biochemical, biogenetic, psychophysiological, individual-psychological, social, etc.—may be involved. Aggressiveness as a psychological phenomenon can be represented as an integral unity of components: morphological, which characterizes the relationship of the structural components of aggressiveness; operational, responding to the planned or impulsive nature of aggressive actions; functional, representing a relatively stable structure of means of activity actualized by the subject in a specific situation of aggression realization; and cultural-regulatory, reflecting the social acceptability or unacceptability of certain forms of aggressive behaviour. It is determined that the ways of manifesting and the motivations for using aggression vary depending on the sexual and age characteristics of the subject. Sexual and age differences in the manifestation of aggression can depend on the social environment, cultural norms, personal characteristics, and other contextual factors.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Новий напрямок у науці і техніці

Публікації:

- Білюченко Ю.М. Специфіка агресивності підлітків: гендерний аспект дослідження. Габітус. 2021. № 31. С. 207-211.
- Білюченко Ю.М. Психологічний зміст комунікативної агресії у дівчат та юнаків студентського віку. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2021. №11. С. 23-28.
- Білюченко Ю.М. Психологічний аналіз долаючої поведінки у чоловіків та жінок зрілого віку. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія . 2022. Том 33(72). №2. С. 139-144.
- Білюченко Ю.М. Залежність як фактор розвитку агресивної поведінки у різновікових групах. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2022. Том 33(72). №3. С. 94-99.
- Білюченко Ю.М. Психологічні особливості легітимізованої агресії у осіб похилого віку. «Pomiedzy. Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe». 2022. №3(6). С.147-153.

- Білюченко Ю.М. Емпіричне дослідження агресивності в різних статево-вікових групах. Габітус. 2023. №47. С.158-163.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Євдокімова Олена Олександрівна

2. Olena Evdokimova

Кваліфікація: д.психол.н., професор, 19.00.07

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4211-7277

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, 27, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Михайлишин Уляна Богданівна

2. Ulyana B. Mykhaylyshyn

Кваліфікація: д. психол. н., професор, 19.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-0225-8115

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет"

Код за ЄДРПОУ: 02070832

Місцезнаходження: вул. Підгірна, буд. 46, Ужгород, Ужгородський р-н., 88000, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шпортун Оксана Миколаївна

2. Oksana M. Shportun

Кваліфікація: д. психол. н., професор, 19.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9223-4629

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Комунальний заклад вищої освіти "Вінницька академія неперервної освіти"

Код за ЄДРПОУ: 02139682

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 13, Вінниця, Вінницький р-н., 21050, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Департамент освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Нечітайло Ірина Сергіївна

2. Iryna Nechitailo

Кваліфікація: д. соц. н., професор, 22.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-0656-0370

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, 27, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Пономаренко Яна Сергіївна

2. Yana Ponomarenko

Кваліфікація: к. психол. н., доц., 19.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3374-3930

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, 27, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради

Мілорадова Наталя Едуардівна

Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні

Мілорадова Наталя Едуардівна

Відповідальний за підготовку
облікових документів

Невядовський Владислав Олегович

Реєстратор

УкрІНТЕІ

Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності

Юрченко Тетяна Анатоліївна